

ՓՈԽԱՆ ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆԻ

ՈՒՂԵՐՁ ԱՌ ԶԱՐԵՀ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ

Քսանհինգ տարիներէ ի վեր ուղերձ մը չեմ կարդացած քու անձին ձօնուած, այնպէս ինչպէս կ'ընէի, և ինծի պէս կ'ընէին Միաբան Հայրեր և Դրպրեմանքի սարկաւազներ, քսանհինգ տարիներ առաջ, երբ Անթիլիասի Վեհաբանք Դահլիճին մէջ քու շուրջդ կը համախմբուէինք քու օրհնութիւնը ստանալու համար։ Բայց քսանհինգ տարիներ շարունակ, քու ֆիզիքական գոյութեանդ յաւելտ բացակայութեան այս ժամանակաշրջանին, երբեք չդադրեցայ քու մասին մտածելէ, խօսելէ, գրելէ, քեզի համար աղօթելէ, և՛ քու աղօթքդ ինծի համար խնդրելէ։

Հիմա այստեղ, քեզի համար ամենասիրելի այս պարտէզին մէջ եմ, զոր դուն քու ձեռքովդ, և այնքան հայրախնամ գուրգուրանքով, մշակեցիր, որպէս Մեսրոպատունկ «փոքր ածու» և ուր հազարաւոր հայ մանուկներ, պատանիներ և երիտասարդներ ահա քառասուն տարիներէ ի վեր լոյս կ'ըմպեն և լոյս կը բուրեն իրենց չորս դին, ի չորս ծագաւ աշխարհի։ Այստեղ, ուր կու գայիր այնքան յաճախ և կը լսէիր փթթումը մարդկային ծիւերուն և կը հրճուէիր անոնց հասակաւորումով և հասկաւորումով, այժմ քու կիսանդրիիդ անբարբառ դասաւանդումի անդադրում մատուցումովդ կը ներշնչես նոր սերունդները Սուրիական օրհնեալ հողին վրայ, ահա եկած եմ իմ ուղերձը ընծայելու քեզի։ Կիսանդրիդ հիմա աղօթքի, սիրոյ և երախտագիտութեան անթառամելի զգացումներու ջերմութեան տակ ինծի համար դադրած է պրոնդ ըլլալէ և վերգգեցած քու կենդանի դիմագիծը և շարժուն ու սրբաճաճանչ անձնաւորութիւնը։ Հետևաբար, բնաբուխ զգացումով կը բերուիմ ըսելու։

— Վեհափա՛ռ Տէր,

Տե՛ս, քսանհինգ տարիներ ետք, որպէս ուխտաւոր, բայց ոչ որպէս սղաւոր, եկած եմ քեզի այնպէս ինչպէս կու գայի ամէն անգամ երբ հարկն զգայի քու ճառագայթով ոգիէն շող մը աչքերուս մէջ շաղախելու, քու իմաստութենէն լոյսի ուղիսք մը իմ միտքիս մէջ միախառնելու, քու հաւատքէն մանանելի հատիկ մը հոգիիս մէջ ցանկելու, քու բարութենէն երանդ մը իմ սիրտիս արիւնին հետ միազանգելու, քու հոգեկան արիւթենէն պիրկ ջիդ մը իմ կամքիս մէջ հիւսելու, քու անսպառելի էութենէն, նարեկեան սրբաճիւս բառերով, քումդ մարդկային կուսութենէն կաթիլ մը իմ անձիս մէջ անձրևուած զգալու։

Եկած եմ, սակայն, ո՛չ սոսկ անձնապէս։ Եկած եմ յանուն այն ժողովուրդին, յանուն այն հոգեւորականներուն, Կիլիկեան Ս. Աթոռի ուխտեալ միա-

բաններուն, հոգեմեծութեան որդիներուն, բարեպաշտ քահանայից դասուն, քեզմով համագործակցող աշխարհական ժողովականներուն, յանուն հանուր հաւատացելոց պաշտելի եկեղեցւոյդ և անխտիր համայն զաւակաց քու ամենասիրելի կիկեան կաթողիկոսութեան՝ հայցելու քեզմէ որ դուրս յառնես կիսանդրիէդ և այցի զաս իրենց ի չորիս կողմանս Սուրբական հայրենիքին՝ ի Հալէպ, ի Դա-մասկոս, ի Ճէզիրէ, ի Լաթաքիա, յԵզզուպիէ, ի Ղընէմիէ, յԱրամօ, ի Գէսապ, ապա վերադառնաս յԱնթիլիաս, ի Լիբանան, և յետոյ երթաս յամենայն տեղիս ուր չկրցար երթալ կաթողիկոսութեանդ եօթը տարիներուն — ի Կիպրոս, ի Միացեալ Նահանգս Ամերիկայի՝ յԱրևելս և յԱրևմուտս, ի Պարսկաստան՝ ի Թեհրան, ի Նոր Զուղա և ի Թաւրիզ, ի Յունաստան՝ յԱթէնս և ի Թեսաղոնիկէ, ի Բուէյթ և յայլուր, որպէսզի անդրչորիմեան ոսկիացեալ և ոսկիացօղ կեանքովդ նոր կորով ներշնչես բոլոր անոնց, որոնք քու անունը միշտ լսեցին և արտա-սանեցին խորագոյն սիրով, մեծագոյն յոյսով և առատագոյն հաւատքով, քու մտածումներուն և զգացումներուն ճշմարտութեամբն ու ազնուականութեամբը զրաւուեցան, բայց, աւա՜ղ, քեզ անձամբ տեսնելու և հոգիիդ հետ անձնապէս հաղորդուելու հազուադէպ բախտաւորութենէն զրկուեցան:

Ելի՛ր, դուրս եկուր կիսանդրիէդ և արծուատես հայեացքդ օրհնութեան ամպեղէն լոյսի նման տարածէ աշտեղ հազարաւոր սա աշակերտներուն և հա-ւատացեալ ազգայնոց վրայ: Կը զգաս անպայման — զգացումներդ յորդագոյնն էին բոլոր ապրումներուդ մէջ —, որ քահանիդ տարիները չեն կրցած ստուերի նօսրագոյն շղարչն իսկ նետել քու անձին շուրջը: Պայծառութիւնդ այնքան է բոլոր ու առինքնող, այնքան լուսառատ և շողարձակ, որ ո՛չ ժամանակ և ո՛չ տարածութիւն կրցան — և երբեքէ կրնան — զայն պարփակել ու սահմանա-փակել, աղօտել կամ այլայլել: Կը մնաս այսօր ինչ որ էիր երէկ, և վաղը պիտի ըլլաս ինչ որ ես այսօր: Ո՛չ մէկ մարդկային ոյժ, ջանք կամ հնարք կրնան մշուշ ցանել շուրջդ կամ վարագոյր իջեցնել անձիդ դիմաց:

Այստեղ, Հալէպի մէջ, ուր ապրեցար դժխեմ, գրեթէ կիսաորբային կեանքի մը դժնդակ պայմանները, բնական տարագրութեան դառնութիւններն ու զրկանքները, և սակայն Հայկազեան ցեղիդ լեզուն, Լուսաւորչեան հաւատ-քիդ կրակը, Մեսրոպեան գիրիդ հոգիակերտ պատկերը, ազգիդ երազներուն տե-սիլը տարրացուցիւր ողջ անձիդ հոգեխառնութեան մէջ և թշուառական պայ-մաններէն հոգեկան շքեղութեամբ փարթամութեան մը վերածեցիր անձդ, ահա եկած եմ այստեղ, այս սիրասուն մանուկներուն ըսելու:

— Հետեցէ՛ք անոր որ գիտցաւ հետելի Յիսուսի և Յիսուսանման հայ-րերուն Հայկազեան ցեղին:

Այստեղ, Հալէպի մէջ, ուր տասնևից տարիներ Առաջնորդական պաշ-տօնիդ մէջէն անշահախնդիր, անձնամոռաց, ինքնանուէր հոգևորական ու ազ-գային ծառայութեանդ սերմերը բարեցանցիր,

— Հայց. եկեղեցւոյ սրբազնասուրբ շունչը հոգեխօս քարոզներով քաղ-ցրօրէն տարածեցիր,

— Հայ դպրոցին և հայ լեզուին անշափելի նախանձախնդրութիւնդ ար-ժեւորեցիր անխորտակելի հաւատքէդ և անդուլ ջանքէդ թելադրուած երթեկու-

թեամբդ ի մայրաքաղաքն Դաժապուս և խոհական տեսակցութիւններովդ պետական ղեկավար ու պատասխանատու ղէմբերու հետ,

— Սուրբոյ Արարական ազգային անկախութեան չեղումին մէջ լիառատ կերպով հայութեանդ բաժինը բերիր, արդարօրէն արժանանալով Պատուոյ Ծքանշանի,

— Հայ երիտասարդութեան ասպետական հոգի ներշնչեցիր,

— Քարէն Եփփէ այս լուսարանը ահա այստեղ հիմնեցիր:

Եկած եմ ըսելու Ձերդ մշտակենդան և յարաճաճանչ Վեհափառութեան, որ ցանած սերմերդ պարարտ հողի մէջ ինկան և այսօր արդիւնք կը բերեն Ս. Աւետարանի բառերով. «մէկի փոխարէն երեսուն, մէկի փոխարէն վաթսուն և մէկի փոխարէն հարիւր»:

Ելի՛ր, դուրս եկուր կիսանդրիէդ և միասին երթանք Անթիլիաս, ուր հոգևորականի կերպարդ դիմանկարեցիր և շնչաւորեցիր Դպրեմանքեան աշակերտութեամբդ և ուր կեանքիդ վերջին եօթը տարիները ապրեցար Կաթողիկոսական Դահլիճ և Հայրապետական Դաւադանով, որոնք սակայն քու կեանքիդ մէջ թարգմանուեցան անձկութիւն, հոգեկան մտալիւում, նեւրոս խոցոսում անուններուն տակ: Այնտեղ պիտի տեսնես որ տառապանքդ ու արիական ճգնութիւնդ՝ անցնող քսանհինգ տարիներու ընթացքին, փոխակերպուեցան նորահրաշ իրազործումներու, որոնց մղիչ ոյժը հանդիսացաւ քու անձիդ բարոյական հրիտուկը և որոնց պատուանդանը, ամրակուռ խարիսխը՝ զերանձնական բացառիկ տոկունութեամբ և համբուրելի հաւատարմութեամբ ստանձնած Կաթողիկոսական եօթնամեայ զահակալութիւնդ:

Քու մեծ և ամենասիրելի ուսուցիչդ, որ դեռ առոյգ միտքով կ'ապրի ու կը ստեղծագործէ, Բիւզանդ Եղիայեանը, վախճանմանդ կսկիծը իր սիրտին մէջ բայց մտածումի պայծառութիւնը անայլայլ՝ իր միտքին մէջ, երբ դեռ դազադիդ վրայ թափուած հողը թարմ էր և արտասուքով ու մոմի իւղով թաց, թաղմանդ ութօրէքին, հետեւալ տողերը գրեց որպէս վկայութիւն քու եօթը տարիներու Կաթողիկոսական սպասաւորութեան.

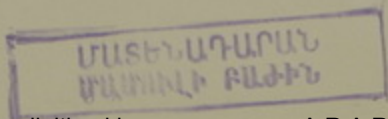
«Եօթնամեայ փլան մը չէր, ԵՕԹՆԱՄԵԱՅ ՀՐԱՇՔ մըն էր որ Աստուած գործեց իրմով (քեզմով) Կիլիկեան Ս. Աթոռին վրայ»:

Եկու՛ր երթանք, տե՛ս և հրճու՛է՛ այդ հրաշքով, որուն աղբիւրը Աստուած էր, բայց աղբերացումը դուն եղար:

Վեհափառ Տէր,

Իմ հոգևորական եղբայրներուս և աշխարհական գործակիցներուս հետ այս տարի սրռեցինք քեզ դուրս բերել Հալէպի պրոնզեայ կիսանդրիէդ, Անթիլիասի մարմարաշէն դամբարանէդ, թերթերու և գիրքերու էջերէն ու մեր յիշողութեան մէջ խաւ կապող ծալքերէն: Ասկէ քսանհինգ տարիներ առաջ, երբ՝ դեռ առոյգ հասակիդ՝ աչքերդ յանկարծ փակուեցան աշխարհի լոյսին դիմաց, երբ շունչդ ի սպառ բաժնուեցաւ մարմինէդ և մարմինդ անվերադարձ հեռացաւ մեր աչքերէն, քու շատ սիրած բանաստեղծներէն Մուշեղ Իշխանը իր գրչով ձայնեց քեզի և աղաչեց.

«Մնա՛, Վեհափառ, մնա՛ մեր մէջ միշտ՝ քու հոգիիդ անսպառ բարու.

թեամբ, քու գէմքիդ սրտագրաւ քաղցրութեամբ, քու նայուածքիդ վարակիչ սէրով և քու առաքելութեանդ անսասան հաւատքով:

«Մնա՛, աննման՝ Վեհափառ, մնա՛, մի՛ մեկնիր...»:

Զմեացիր, մեկնեցար աշխարհի օրէնքին զօրութեամբը. բայց մնացիր այն բոլորով որ գնալոց չէին քու մէջդ և վեր կը մնային հունաւոր աշխարհի զօրութեան հասողութենէն:

Այս տարին ահա քսանհինգամեակի նշումի ու յիշատակիդ ոգեկոչութեան տարի հռչակեցինք. կ'ուզեմ որ դուրս գաս սա պաղ մետաղի ձեւերապերէն և ինծի հետ երթաս Անթիլիաս ու մնա՛ս մեր մէջ տաք ու շնչող, քաղցրախօս ու բարեբարբառ ներկայութեամբ մը, որ դառնայ ներշնչման ոյժ և պայծառակերպութեան զօրութիւն մեր բոլորին համար անխտիր: Այցելէ՛ մեզի, նստէ՛ մեր կողքին, պարզապէս նայէ՛ մեզի, ժպիտդ արևուն հետ տարածէ՛ մեր վրայ, խօսէ՛ մեզի, զրուցէ՛ մեզի հետ, աղօթէ՛ մեզի հետ և մեզի համար: Որքա՛ն, որքա՛ն կարիքն ունինք հոգիները առույժ պահող քու զերազանց ու անկրկնելի տաղանդին և տաղանդէն ծորող արուեստին:

Ապա գնա բոլոր անդաստանները կաթողիկոսութեանդ թեմերուն, այցելէ՛ ժողովուրդիդ բոլոր զաւակներուն, անխտիր, — ա՛հ, որքան կը սիրէիր այս բառը — և պատմէ անոնց թէ՛ Սէրն է դահակալը բոլոր զահերուն և բոլոր սիրտերուն: Հեղ մը ևս թող լսեն սիրաթրթիռ ձայնդ.

«Հայ ժողովուրդ, Հայ Եկեղեցւոյ բոլոր զաւակներ,

«Նոյն անցեալին, նոյն ներկային եւ նոյն ապագային սահմանեալ զաւակներ,

«Աստուծոյ յանձնելէ ետք զիս եւ քեզ, իմ պատուէրս եւ մաղթանքս է քեզի, սիրել եւ հասկնալ զիրար, Հայց. Եկեղեցւոյ նոյն միւտոնով մկրտուած զաւակներ, — ՍԻՐԵՑԷ՛Ք ԶԻՐԱՐ, որովհետեւ առանց ֆրսոնեական ըմբռնումի եւ ֆրսոնեական զործնական կեանքի, մեր ապրումները քերի են, մեր կեանքը դժուար, ու մեր ապագան՝ մութ:

«Եկեղեցւոյ, ֆրսոնեութեան եւ մարդկութեան կեանքի ըմբռնումը հիմնուած է ՍԻՐԱՅ ՎՐԱյ. ՍԻՐԵՑԷ՛Ք ԶԻՐԱՐ, յանուն մեր նահապետներուն եւ հայրապետներուն: Ոչինչ կը բաժնէ մեզ իրարմէ: Մտածողութեանց տարբերութիւններ կրնան ըլլալ, սակայն մեր անցեալը, ներկան եւ ապագան նոյնն են»:

Եկ՛ւր, այցելէ՛ բոլորիս, անխտիր, հաւասարապէս. անոնց՝ որոնք քեզ պաշտելու աստիճան սիրեցին և անոնց՝ որոնք այդ սէրը ունենալու կարելիութենէն զուրկ մնացին: Թող սիրտդ պատուող կանչը համահայկական միասնութեան, ազգային ամբողջականութեան, եկեղեցական անբաժանելիութեան՝ մարմին զգենու մեր բոլորին կեանքին մէջ քսանհինգ տարիներ ետք այն օրէն, երբ այդ կանչը ա՛լ խաթրեցաւ շրթներուդ վրայ, բայց մնաց որպէս սուրբ աւանդ քու յաջորդներուդ և քու ժողովուրդիդ զաւակներուն:

Վախճանմանդ քսանհինգամեակը մեր բոլորին համար պիտի դառնայ այդ քաղցր երազիդ վրայ լոյս ցանող ոգեկոչում մը: Գիտեմ, հոգիդ պիտի տուայտի երկինքին մէջ եթէ ունէ մէկը մեզմէ փորձէ հին, ա՛լ մարած և այժմ թաղուած

կիրքեր վերարժարծել ու փորձել սիրոյ և միութեան առողջարար այս մթնոլորտին մէջ խռովայոյզ և անյարիր ու աններդաշնակ ձայներ խառնել: Հին վէճերը թող մոռացութեան թմբիրին մէջ սուզուած և ուժաքամ մնան, և թող անոնց դառն փորձառութիւններէն քաղուած իմաստութեան լոյսը առաւել ևս պայծառօրէն շողայ մեր այսօրուան կեանքին մէջ:

Սիրոյ սերմնացան,

Միութեան մշակ,

Եղբայրութեան զանգահար,

Համերաշխութեան ժամակոչ,

Բարութեան առաքեալ,

Անյիշաչարութեան ախոյեան,

Զոհողութեան նահատակ,

Հաւատարմութեան մտատիպար,

Արիութեան կենսօրինակ,

Դժուր ելիր կիսանդրիէդ և առաջնորդէ մեզ Յիսուսանման հովուութեամբ «ի վայրի դալարւոյ և առ ջուրս հանգստեան»:

Վեհափա՛ռ Տէր,

Բա՛ց մեր աչքերը բառերովը քու այնքան սիրած Ս. Աւետարանէն, զորս ողջ էութեամբդ արտասանեցիր սիրտդ պատռելու աստիճան.

«Տէ՛ր, զի բացցին աչք մեր»

Որպէսզի՝

Դու երկնայնացեալ աչքերուն հետ մեր նայուածքներու սուրբ հանդիպումէն սէր, միութիւն, եղբայրութիւն, լոյսերու հեղեղանման հոսումով, լեցունք մեր կեանքին մէջ և լեցնեն մեր բոլոր զործերը:

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ

25 Յունուար 1988, Հալէպ, Սուրիա

